

Hoe effectief zijn ouderschapsplannen en bemiddeling bij scheiding?²

FJR 2019/9

In deze bijdrage wordt een korte samenvatting gegeven van de belangrijkste onderzoeksresultaten uit het promotieonderzoek van Simon de Bruijn naar de effectiviteit van ouderschapsplannen en bemiddeling bij scheiding.

Scheiding is al lang niet meer ongebruikelijk. Ongeveer 30 à 40% van de getrouwde stellen gaat uiteindelijk scheiden³ en dit percentage ligt hoger onder samenwonende stellen.⁴ Als gevolg daarvan maakten ongeveer 33.000 kinderen in 2017 een echtscheiding van hun ouders mee.⁵ Deze kinderen blijken het gemiddeld genomen minder goed te doen dan kinderen wiens ouders bij elkaar zijn, zoals bijvoorbeeld blijkt uit hun minder goede schoolprestaties en lager sociaal-emotioneel welzijn.⁶ Het Nederlandse overheidsbeleid is er dan ook op gericht om de negatieve gevolgen van scheiding voor kinderen te verzachten. Eén van de maatregelen die in de afgelopen decennia vaak ter sprake is gekomen in de politiek, is het verplicht stellen van scheidingsbemiddeling. Een andere maatregel is om ouders te verplichten om een ouderschapsplan op te stellen, met daarin hun afspraken over de kinderen. In tegenstelling tot scheidingsbemiddeling, zijn ouderschapsplannen sinds een nieuwe wet in 2009 verplicht gesteld voor ouders die gezamenlijk gezag uitoefenen.⁷ Net zoals verplichte scheidingsbemiddeling controversieel is omdat het een 'contradictio in terminis' zou zijn, heeft ook het verplichte ouderschapsplan geleid tot kritiek. Zo zou een ouderschapsplan juist tot meer conflict en juridische procedures kunnen leiden.⁸

In 2012/2013 is op de Universiteit Utrecht in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek een grootschalige enquête onder gescheiden ouders gestart naar de ef-

fectiviteit van ouderschapsplannen en bemiddeling.⁹ Uniek aan dit onderzoek is dat: (a) voormalig getrouwde ouders én voormalig samenwonende ouders zijn ondervraagd; (b) zowel ouders die voor als ouders die na de nieuwe wet zijn gescheiden hebben meegedaan; en (c) er zowel naar procedurele uitkomsten (bijvoorbeeld of en hoeveel afspraken zijn vastgelegd) als familie- en kind uitkomsten (bijvoorbeeld conflict tussen ouders, welzijn kind) is gevraagd. In zijn promotieonderzoek heeft Simon de Bruijn deze gegevens geanalyseerd met de vraag of ouderschapsplannen en bemiddeling werken.¹⁰

De verplichting tot ouderschapsplannen bleek maar in beperkte mate effectief volgens het onderzoek van De Bruijn. Ja, de wettelijke verplichting tot ouderschapsplannen heeft ertoe geleid dat méér voormalig gehuwde ouders hun afspraken over de kinderen schriftelijk vastleggen na de introductie van de wet dan daarvoor. Slechts een klein percentage van de ouders die na 2009 zijn gescheiden heeft geen ouderschapsplan (9%). Ook blijken de afspraken van ouders die na de introductie van de wet zijn gescheiden uitgebreider te zijn.¹¹ Maar dit betreft vooral procedurele uitkomsten die rechtstreeks voortvloeien uit wettelijke vereisten. En het gaat hier dan ook nog om de groep van voormalig gehuwde ouders voor wie de wettelijke vereisten afdwingbaar zijn omdat ze via de rechter moeten scheiden. Als gekeken wordt naar voormalig ongehuwd samenwonenden en andere uitkomsten dan rijst een ander beeld. Onder voormalig samenwonende ouders die na 2009 uit elkaar gingen blijkt ongeveer de helft een ouderschapsplan te hebben opgesteld.¹² Ook al is een ouderschapsplan ook voor deze groep verplicht, een aanzienlijk deel blijkt slechts mondelinge afspraken te maken (bijna een kwart) of helemaal geen afspraken te maken (ongeveer een achtste). Dat maar de helft zich aan de wettelijke verplichting houdt, is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat samenwoners niet via de rechter hoeven te scheiden en geen advocaat hoeven in te schakelen om de scheiding aan te vragen. We zien wel dat het percentage dat een ouderschapsplan opstelt hoger is als voormalig samenwonende ouders een advocaat of bemiddelaar hebben ingeschakeld.

1 Dr. A. (Anne-Rigt) Poortman is universitair hoofddocent bij de afdeling Sociologie, Universiteit Utrecht.
 2 Een iets andere versie van deze bijdrage verschijnt ook in het tijdschrift Kind en Adolescent.
 3 CBS, 'Meer stellen gaan op jonge leeftijd uit elkaar', 2016. Geraadpleegd op 23/11/2018: www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/48/meer-stellen-gaan-op-jonge-leeftijd-uit-elkaar.
 4 CBS, '3 op 10 vijftienjarigen wonen niet met beide ouders', 2018. Geraadpleegd op 6/1/2019: www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/18/3-op-10-vijftienjarigen-wonen-niet-met-beide-ouders.
 5 CBS, 'Echtscheiding: leeftijdsverschil, kinderen, geboorteland, huwelijksduur', 2018. Geraadpleegd op 23/11/2018: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/60060ned/table?ts=1542900733281>.
 6 P.R. Amato, 'Research on divorce: Continuing trends and new developments', *Journal of Marriage and Family* 2010, 72, p. 650-666.
 7 *Stb.* 2009, 56. Den Haag: SDU uitgevers.
 8 M. Antokolskaia & L. Coenraad, 'Nieuwe scheidingswet is recept voor veel ellende', *Volkscrant* 18/11/2008. Geraadpleegd op 23/11/2018: www.volkscrant.nl/mensen/nieuwe-scheidingswet-is-recept-voor-veel-ellende-b49518b3/.

9 A. Poortman, T. van der Lippe & K. Boele-Woelki, *Codebook of the survey New Families in the Netherlands (NFN). First wave*, Utrecht: Utrecht University 2014.
 10 S. de Bruijn, *Reaching agreement after divorce and separation. Essays on the effectiveness of parenting plans and divorce mediation* (dissertatie), Utrecht: Utrecht University/ICS 2017.
 11 S. de Bruijn, A. Poortman & T. van der Lippe, 'Do parenting plans work? The effect of parenting plans on procedural, family and child outcomes', *International Journal of Law, Policy and the Family* 2018, 32, p. 394-411.
 12 S. de Bruijn, A. Poortman & T. van der Lippe, 'Formerly cohabiting parents and parenting plans: Who makes the effort?', *Familie & Recht*, June 2016.

De beperkte effectiviteit van verplichte ouderschapsplannen blijkt ook uit het geringe effect op familie- en kind uitkomsten. De gedachte achter de nieuwe wet was dat ouders niet alleen vaker en uitgebreidere afspraken zouden maken, maar ook dat ouders elkaar beter zouden informeren over de kinderen – afspraken op dit punt vallen zelfs onder de wettelijke eisen aan een ouderschapsplan – en dat er minder conflict zou zijn tussen ouders omdat ze afspraken hebben doordacht en vastgelegd. Uiteindelijk zou dit moeten leiden tot betere uitkomsten voor kinderen. De Bruijn en collega's laten echter zien dat er nauwelijks verschillen zijn qua ouderlijk conflict, mate van contact tussen ouders en het welzijn van kinderen tussen de groep ouders die een jaar voor de wet van 2009 zijn gescheiden en de groep die daarna gescheiden is.^{13,14} Ook de uitgebreidheid van het ouderschapsplan maakt weinig uit voor het welzijn van kinderen.

Is scheidingsbemiddeling dan wel effectief? Dat hangt ervan af. Van de voormalig getrouwde ouders heeft ongeveer de helft gebruik gemaakt van scheidingsbemiddeling, maar voor het welzijn van kinderen maakt het niet uit of er een bemiddelaar is ingeschakeld. Dat ligt anders bij voormalig samenwoners. Ongeveer een derde van deze groep heeft aan scheidingsbemiddeling gedaan en kinderen lijken daarvan te profiteren.¹⁵ De vraag is of dit aan bemiddeling ligt of aan het feit dat er dan een derde partij wordt ingeschakeld. Immers, bij gehuwden zien we geen effect en dat kan komen omdat gehuwde ouders altijd een derde partij (advocaat of advocaat-bemiddelaar) moeten inschakelen om te kunnen scheiden. Bij samenwoners is dit niet het geval, dus de groep zonder bemiddeling is waarschijnlijk een groep waar überhaupt geen derde partij meekijkt. Verder blijkt dat kinderen van bemiddeling profiteren wanneer ouders door de rechter of een andere juridische partij zijn doorverwezen naar een bemiddelaar. Dit zijn doorgaans gevallen waarbij sprake is van veel conflict. Enige voorzichtigheid is hier op zijn plaats: de groep die doorverwezen wordt is klein en de groep ouders die het advies tot scheidingsbemiddeling dan ook nog opvolgt kan selectief zijn.¹⁶

Al met al lijken verplichte ouderschapsplannen niet het effect te hebben gehad dat oorspronkelijk door de wetgever was beoogd. De angst van critici is echter ook niet bewaarheid geworden. Verplichte ouderschapsplannen blijken geen negatieve maar ook geen positieve effecten te hebben. Overeenkomstig eerdere bevindingen¹⁷ zien we dat er feitelijk weinig is veranderd sinds 2009. Dit kan, zoals al eerder is gesuggereerd^{18,19}, komen omdat ook voor 2009 vaak al schriftelijke afspraken werden gemaakt of om-

dat ouders het opstellen van een ouderschapsplan zien als formaliteit en een standaardformulier invullen (bijv. van internet). Ook bij bemiddeling zien we alleen voor specifieke en kleine groepen een effect en is voorzichtigheid geboden om hier vergaande conclusies aan te verbinden, zeker als bemiddeling een verplicht karakter zou krijgen. Wel geven de resultaten van De Bruijn's onderzoek aanleiding om aandacht te geven aan de groep samenwonende ouders die uit elkaar gaat. Juist deze ouders maken vaak geen afspraken of slechts mondelinge afspraken. De inzet van een professional, zoals een advocaat of bemiddelaar, lijkt voor deze groep een manier om tot (schriftelijke) afspraken te komen en het welzijn van kinderen te vergroten.

13 S. de Bruijn 2017.

14 S. de Bruijn, A. Poortman & T. van der Lippe, 2018.

15 S. de Bruijn 2017.

16 S. de Bruijn 2017.

17 M. Tomassen-Van der Lans, *Het verplichte ouderschapsplan: Regeling en werking* (dissertatie), Den Haag: Boom Juridisch Uitgevers 2015.

18 N. Nikolina, *Divided parents, shared children: Legal aspects of (residential) co-parenting in England, the Netherlands and Belgium* (dissertatie), Utrecht University: European Family Law Series 2015.

19 M. Tomassen-Van der Lans 2015.